Akademik İncelemeler Dergisi
Journal of Academic Inquiries

e-ISSN : 2602-3016
Yayıncı/Publisher: Sakarya Üniversitesi

Cilt/Vol. 21, Sayı/No. 1, 29-51, 2026
DOI: https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1807397

Araştırma Makalesi / Research Article

Yaşlı Bireylerin Ekonomik Düzeylerinin Sosyal Dışlanma ve Yaşam Memnuniyetine Etkisi

The Impact of Older Individuals Economic Status on Social Exclusion and Life Satisfaction

Nurten Ebru Özdemir

Bitlis Eren Üniversitesi,
Sosyal Hizmet Bölümü,
Bitlis, Türkiye,
neozdemir@beu.edu.tr,
ror.org/00mm4ys28

Öz: Bu çalışma, yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde, Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) düzeyinde yürütülmüş ve yüz yüze anket yöntemiyle veri toplanmıştır. Veriler, SPSS 20.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada, Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) toplam puan ortalaması 59.48±14.74, Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (YMÖ) puan ortalaması ise 21.17±6.03 olarak belirlenmiştir. SDÖ'nün alt boyutlarında; maddi yoksunluk ortalaması 27.42±8.17, enformel sosyal destek yoksunluğu 11.48±4.15, ulaşım ve finansal hizmetlere erişim 11.64±4.11, çevresel dışlanma ise 8.94±3.23 ortalamaya sahiptir.

Bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre, gelir düzeyine göre sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyetinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Pearson korelasyon ve lineer regresyon analizleri de bu bulguları desteklemektedir. Bu sonuçlar, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyetinin sadece ekonomik değişkenlerle açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, yaşlılara yönelik sosyal politikaların kültürel, sosyal ve yapısal boyutları içeren çok yönlü bir yaklaşımla geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimler bünyesinde yaşlı sosyal etkinlik merkezlerinin kurulması, yaşlı bireylerin aktif yaşlanmasını destekleyecek, sosyalleşme imkânlarını artıracak ve sosyal dışlanmayı azaltacaktır. Benzer şekilde, ev içi bakım destek programlarının yaygınlaştırılması hem fiziksel hem de ekonomik açıdan dezavantajlı konumda bulunan yaşlı bireyler için büyük önem taşımaktadır. Bu tür politikalar, yaşlıların yaşam kalitesini artırmak ve sosyal dışlanmayı önlemek açısından kritik öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Durum, Sosyal Dışlama, Sosyal Politika, Yaşlanma, Yaşlı Refahı

Geliş Tarihi/Received: 20.10.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 1.12.2025
Yayımlanma Tarihi/ Available Online: 05.02.2026

Abstract: This study aims to examine the effects of elderly individuals' economic status on social exclusion and life satisfaction. The research was conducted across Türkiye's seven geographical regions, at the level of the Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS). Data were collected through face-to-face surveys and analyzed using SPSS 20.0 software. The average total score of the Social Exclusion Scale (SES) was determined as 59.48±14.74, while the mean score of the Life Satisfaction Scale (LSS) was 21.17±6.03. Sub-dimension averages of the SES were as follows: material deprivation (27.42±8.17), lack of informal social support (11.48±4.15), access to transportation and financial services (11.64±4.11), and environmental exclusion (8.94±3.23).

According to the results of the independent samples t-test and one-way ANOVA, no statistically significant difference was found in social exclusion and life satisfaction based on income level ($p>0.05$). Pearson correlation and linear regression analyses supported these findings. These results indicate that social exclusion and life satisfaction among the elderly cannot be explained solely by economic variables. Therefore, social policies targeting the elderly need to be developed through a multidimensional approach that incorporates cultural, social, and structural aspects. In this context, the establishment of elderly social activity centers within local municipalities would support active aging, increase opportunities for socialization, and reduce social exclusion. Similarly, the expansion of home care support programs is of great importance, especially for elderly individuals who are disadvantaged both physically and economically. Such policies are of critical importance in improving the quality of life for older adults and preventing social exclusion.

Keywords: Economic Status, Social Exclusion, Social Policy, Aging, Elderly Welfare

Cite as(APA 7): Özdemir, N. E. (2026). Yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyetine etkisi. *Journal of Academic Inquiries*, *21*(1), 29-51. https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1807397

This is an open access paper distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Extended Abstract

The phenomenon of aging has been gaining increasing importance on a global scale and represents one of the most significant demographic transformation processes confronting contemporary societies. Similar to global trends, the proportion of the elderly population in Türkiye is rapidly increasing, generating new social, economic, and political needs and policy areas. Aging should not be viewed merely as a biological process but as a multidimensional phenomenon encompassing social, cultural, and economic dimensions. Today, aging is evaluated through three main stages, during which individuals' economic conditions can significantly affect their levels of social exclusion and life satisfaction. In particular, the income level of elderly individuals directly or indirectly influences their participation in social life, ability to maintain social relationships, and satisfaction with life.

The primary aim of this study is to analyze the effect of elderly individuals' economic status on social exclusion and life satisfaction, and to determine whether this relationship varies according to demographic variables. The research was conducted across Türkiye's seven geographical regions, following the Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) classification. Data were collected through face-to-face survey interviews, a quantitative research method. The collected data were analyzed using the SPSS 20.0 statistical software. In addition to descriptive statistics, several parametric tests were employed, including the independent samples t-test, one-way ANOVA, Chi-square, Post Hoc LSD, and Tamhane's tests. Furthermore, the relationship between the mean scores of the Life Satisfaction Scale (LSS) and the Social Exclusion Scale (SES) was examined using Pearson correlation analysis, and linear regression analyses were conducted to determine the impact of economic status. According to the findings, the overall mean score on the Social Exclusion Scale (SES) was 59.48±14.74, while the mean score on the Life Satisfaction Scale (LSS) was 21.17±6.03. Examination of the SES sub-dimensions revealed that the mean score for material deprivation was 27.42±8.17, for informal social support deprivation 11.48±4.15, for access to transportation and financial services 11.64±4.11, and for environmental exclusion 8.94±3.23. Results from the independent samples t-test and one-way ANOVA indicated that there were no statistically significant differences in social exclusion or life satisfaction levels among elderly individuals based on income levels ($p>0.05$). Pearson correlation and linear regression analyses supported these results, showing that the economic status of elderly individuals does not have a significant impact on social exclusion or life satisfaction. These findings suggest that the social exclusion experienced by elderly individuals cannot be explained solely by economic variables. Social exclusion among the elderly is a multidimensional phenomenon in which social, cultural, and structural factors play decisive roles beyond economic conditions. Factors such as the level of social interaction, forms of social recognition, health status, education level, family structure, and place of residence can influence life satisfaction and social participation independently of economic status. In modern societies, issues such as the risk of loneliness among the elderly, weakening intergenerational bonds, and changing social roles have emerged as major dynamics that exacerbate social exclusion.

In light of these findings, it can be concluded that social policies aimed at improving the quality of life and preventing social exclusion among the elderly should not be limited to economic support measures. Social policy interventions should be designed through a holistic approach that promotes active aging, social participation, and the strengthening of social relations. Within this framework, the establishment of social activity centers for the elderly by local governments, the organization of activities that encourage socialization, and the enhancement of community participation are of great importance. In addition, the expansion of home care and social support services appears to be a critical necessity, particularly for elderly individuals who are physically or economically disadvantaged.

In conclusion, this study demonstrates that social exclusion and life satisfaction among the elderly cannot be explained solely by economic factors. It emphasizes the need for multidimensional social policies that incorporate cultural, social, and structural dimensions to enhance the welfare of the elderly

population. The limited effect of economic status on social exclusion and life satisfaction underscores the importance of developing social policies that extend beyond income support and focus on social integration, active aging, and quality of life. Such policies would make significant contributions by enabling elderly individuals to participate more effectively in social life, reducing social exclusion, and improving overall life satisfaction.

1. Giriş

Küresel ölçekte yaşlı nüfusun sayısında dikkate değer bir artış gözlemlenmektedir. Bu demografik değişim, genel yaşam standartlarının yükselmesiyle birlikte tıp ve sağlık hizmetlerindeki ilerlemelerin yaşam beklentisini artırmasıyla açıklanabilir (Ekoh vd., 2023). Yaşlanma, insanın hayatının doğal bir sürecini sürdüreceği biyolojik, psikolojik ve sosyal yaşam değişimini geçirmesini ifade eden bir süreçtir. Yaşlılık ise herkesin mutlaka ulaşamadığı, yaşamın devam ettiği ileri bir dönemdir ve bu bireylerde fiziksel, psikolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan çeşitli değişimler ve zorluklarla karşılaşılabilmektedir. Yaşlılık döneminde çeşitli alanlarda meydana gelen değişimler bireyler, toplumlar ve ülkeler üzerinde önemli etkilere sahiptir. Geleneksel toplumlara kıyasla, modern toplumlardaki yaşlıların yaşamları daha büyük bir değişimden geçmektedir. Bu değişimlerin doğası ve şiddeti, toplumsal yapılar, değerler, sosyal ve ekonomik koşullarla yakından ilişkilidir (Bahadır vd., 2023). Bununla birlikte, yaşlı bireyler eğitim, istihdam, barınma ve sağlık hizmetlerine erişim gibi temel alanlarda çeşitli kısıtlamalar ve ayrımcı uygulamalarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durum, yaşlı nüfusun toplumsal dışlanma riskini artırmakta ve sosyal bütünleşmenin sağlanması açısından önemli bir politika sorunu olarak değerlendirilmektedir (Ekoh vd., 2023).

Yaşlanma ve yaşlılık olgusu görece bir kavram olmakla birlikte, yaşlanma süreci evrensel bir niteliğe sahiptir (Müftüler, 2021, s. 6). Yaşlanma süreci, bireyin yaşam döngüsünde doğal olarak deneyimlediği biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin yaşandığı önemli bir evredir. Bu süreç, bireyden bireye farklılık göstermekle birlikte; özellikle fiziksel kapasitelerdeki azalma ve bilişsel işlevlerdeki gerileme gibi çeşitli düzeylerde değişkenlikler içerebilmektedir (Lin vd., 2021). Yaşlılık, psikolojik ve fiziksel kayıpların muhtemel olduğu, yeni durumlara uyumun ise başarılı yaşlanmada belirleyici bir rol oynayabileceği bir gelişim evresidir. Fiziksel ve bilişsel yetilerde yaşanan bu gerilemeler, yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerini sürdürme becerilerini ve genel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, sağlıklı yaşlanmanın sürdürülebilmesi açısından yaşam doyumu ve fiziksel aktivite düzeyi, kritik belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır (Wöbbeking Sánchez vd., 2021). Başarılı yaşlanma, yaşam kalitesinin üç boyutunun psikolojik, sosyal ve fiziksel işlevsellik uygun şekilde optimize edilmesine dayanmaktadır (Reig, 2003). Bu süreç, üç temel kategori altında incelenebilir. Birincil (normal) yaşlanma, tüm bireylerde gözlemlenen, kademeli, evrensel, kaçınılmaz ve yaşa bağlı değişimlerden oluşur; örneğin, saçların beyazlaması bu tür değişimlere örnek olarak gösterilebilir. İkincil yaşlanma ise hastalıklar gibi, çoğu bireyde görülen ancak evrensel ve kaçınılmaz olmayan faktörleri içerir. Üçüncül yaşlanma ise yaşamın son döneminde ortaya çıkan ve hızlı bir bozulma süreciyle karakterize edilen bir aşamadır; bu dönemde sağlık durumunda ve sosyal yaşamda belirgin değişimler meydana gelebilir (Müftüler, 2021, s. 13). Son dönemde, yaşam doyumu yaşam kalitesinin öznel bir ifadesi olarak değerlendirilmeye başlanmış (Fernández Ballesteros vd., 2001) ve dolayısıyla başarılı yaşlanmanın bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda yaşam doyumu, bireyin yaşamdan aldığı genel haz ve memnuniyet düzeyini ifade etmekte olup; yaşlı bireyler açısından öznel iyi oluşun ve dolayısıyla sağlıklı yaşlanma sürecinin ölçülebilir bir göstergesi niteliğindedir (Frías Luque ve Toledano-González, 2022). Bu çerçevede, yaşam doyumunun düzeyini ve yaşlı bireylerin öznel iyi oluşlarını anlamada, yaş gruplarına göre nüfusun dağılımı önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Türkiye'deki yaşlı nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, 2018 yılında yaşlı bireylerin %62,2'sinin 65-74 yaş aralığında, %28,6'sının 75-84 yaş aralığında ve %9,2'sinin ise 85 yaş ve üzeri grupta yer aldığı görülmektedir. 2023 yılı verilerine göre ise bu dağılımın %64,0'ı 65-74 yaş grubunda, %28,1'i 75-84 yaş grubunda ve %7,9'u 85 yaş ve üzeri grupta toplanmıştır. Bu veriler, 65-74

yaş grubundaki bireylerin yaşlı nüfus içerisindeki oranının arttığını, buna karşılık 85 yaş ve üzeri bireylerin oranında azalma olduğunu göstermektedir. Öte yandan, 2023 yılı itibarıyla 100 yaş ve üzerindeki birey sayısı 6.609 olarak kaydedilmiş olup, bu grup yaşlı nüfusun %0,1'ini oluşturmaktadır (TÜİK, 2025). Dünya Sağlık Örgütü (WHO), küresel yaşlanmanın getirdiği sağlık, ekonomik, sosyal ve bakımla ilgili zorlukların üstesinden gelmek için 2020-2030 yıllarını kapsayan "Sağlıklı Yaşlanma On Yılı"nı ilan etmiştir (Rudnicka vd., 2020). Bu girişim, 60 yaş ve üzeri bir milyardan fazla bireyin sağlığını iyileştirmeyi, yaşlı yetişkinlerin sosyal hayata aktif katılımını desteklemeyi ve küresel yaşlanmayla ilgili sorunların etkisini azaltmayı amaçlamaktadır. Ayrıca son yıllarda gerontoloji araştırmaları, "başarılı yaşlanma" olarak adlandırılan olgunun açıklayıcı değişkenlerine odaklanmıştır. Bu kavram, patolojik yaşlanmanın etkilerini hafifletebilecek sağlıklı yaşlanma biçimleriyle ilişkilidir (Meléndez vd., 2009). Bu bağlamda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 yaş ve üzeri bireylerin sayısı 2018 yılında 7.186.204 iken, son beş yıllık dönemde %21,4 oranında artarak 2023 yılında 8.722.806'ya ulaşmıştır. Aynı dönemde, yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı %8,8'den %10,2'ye yükselmiştir. 2023 yılı itibarıyla yaşlı nüfusun %44,5'ini erkekler, %55,5'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. TÜİK'in nüfus projeksiyonlarına göre, yaşlı nüfus oranının önümüzdeki yıllarda artmaya devam edeceği öngörülmektedir. Bu doğrultuda, yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %12,9'a, 2040 yılında %16,3'e, 2060 yılında %22,6'ya ve 2080 yılında %25,6'ya ulaşması beklenmektedir (TÜİK, 2025). Bu bağlamda Türkiye, "küresel yaşlanma süreci" olarak tanımlanan demografik dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte doğurganlık ve ölümlülük oranlarında yaşanan azalma ile birlikte, sağlık alanındaki teknolojik ve yapısal gelişmelerin etkisiyle yaşam standartlarında ve refah düzeyinde artış meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak doğuşta beklenen yaşam süresinin uzaması, Türkiye'nin nüfus yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu dönüşüm, çocuk ve genç nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının azalmasına, yaşlı nüfus oranının ise belirgin biçimde artmasına neden olmuştur. Her ne kadar Türkiye, yaşlı nüfus oranı bakımından halen genç nüfus yapısına sahip ülkeler arasında yer alsa da, yaşlı bireylerin sayısal olarak önemli bir büyüklüğe ulaştığı görülmektedir. Bu durum, yaşlanma olgusunun sosyal, ekonomik ve sağlık politikaları açısından giderek daha önemli bir konu haline gelmesine neden olmaktadır.

Yaşlılık dönemi, bireylerin çeşitli sosyal, ekonomik ve çevresel dezavantajlarla karşı karşıya kaldığı bir yaşam evresi olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde yaşanan sosyal dışlanma, yaşa dayalı ayrımcılık (ageizm), düşük sosyoekonomik statü, giderek zayıflayan sosyal ilişkiler ağı, sağlık durumundaki bozulmalar ve hızlı kentleşme gibi faktörler, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen başlıca etmenler arasında yer almaktadır (Ellwardt vd., 2014; Fokkema vd., 2012; Tavernier ve Aartsen, 2019; Walsh vd., 2017). Özellikle yaşlı bireyler, sosyal dışlanma unsurlarına karşı daha duyarlı olabilir ve bu durum, yaşam memnuniyetlerini tehdit edebilir.

Sosyal dışlanma, bireylerin ya da toplulukların sistematik olarak marjinalleştirilmesi ve fırsatlara, haklara ve ayrıcalıklara erişimlerinin engellenmesi sürecidir. Başka bir deyişle, sosyal dışlanma birey düzeyinde dezavantajın sürdürülmesine neden olan dışsal etkenleri kapsamaktadır (Lee ve Cagle, 2018, s. 36). Bu durum; yoksulluk, kötü sağlık koşulları, düşük eğitim düzeyi, sınırlı sosyal ağlar, riskli yaşam çevrelerinde yaşama (örneğin, güvensiz mahalleler) ve işsizlik ya da eksik istihdam gibi sosyoekonomik faktörleri içermektedir (Todman vd., 2013). Sosyal dışlanma ve ona eşlik eden faktörler, çevresel dezavantajların bireylerin siyasal ve toplumsal katılımını nasıl azalttığını ve haklardan mahrum kalmalarına nasıl yol açtığını açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Scharf ve Keating (2012), yaşlılık döneminde ortaya çıkan sosyal dışlanma olgusunu çok boyutlu bir çerçevede ele alarak, bu sürecin beş temel alanda yoğunlaştığını belirtmişlerdir. İlk olarak, maddi ve finansal kaynaklara erişim (örneğin, düzenli gelir, ekonomik güvenlik) yaşlı bireylerin yaşamlarını sürdürebilme kapasiteleri açısından kritik öneme sahiptir. İkinci alan, vatandaşlık faaliyetlerine katılımı kapsamaktadır; bu bağlamda yaşlı bireylerin siyasi karar alma süreçlerine dâhil olabilmeleri ve gönüllü toplum faaliyetlerine katılabilmeleri, sosyal aidiyet hissini güçlendirmektedir. Üçüncü olarak, sosyal

ilişkiler boyutu; aile bireyleri ve arkadaş çevresiyle sürdürülen anlamlı ilişkiler ile sosyal destek mekanizmalarını içermektedir. Dördüncü alan, yaşlı bireylerin temel hizmetlere erişimini kapsamaktadır. Bu hizmetler arasında sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri ve bilgiye ulaşım olanakları yer almaktadır. Son olarak, mahalle uyumu ya da çevresel yerleşim koşulları, yaşlının yaşadığı fiziksel çevrenin elverişliliğini, güvenliğini ve sosyal etkileşimi destekleyici özelliklerini içermektedir. Bu beş alan, yaşlı bireylerin toplumsal yaşamla bütünleşme düzeylerini belirlemede önemli göstergeler olarak değerlendirilmektedir.

Günümüzde küresel düzeyde yaşlanan nüfus yapısı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşlı bireylerin ekonomik, sosyal ve psikolojik refahını önceleyen politikalara duyulan ihtiyacı daha da artırmıştır. Türkiye de bu demografik dönüşümün etkilerini yoğun biçimde deneyimlemekte olan ülkelerden biridir. Yaşlı nüfusun sayısal olarak artması, beraberinde sosyal dışlanma, ekonomik kırılganlık, sağlık hizmetlerine erişim sorunları ve toplumsal katılımda azalma gibi çeşitli sorunları gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda, yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri yalnızca gelir ve tüketim kapasitelerini belirleyen bir unsur olmaktan öte; sosyal kaynaklara erişim imkânlarını, toplumsal ilişkilerde sürekliliği koruyabilme potansiyellerini ve yaşam doyumu düzeylerini doğrudan şekillendiren çok boyutlu bir etmen olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bazı yaşlı yetişkin bireyler ile genel toplum arasında sosyal etkileşim, aidiyet ve katılım düzeyleri bakımından belirgin bir kopukluğun varlığı dikkat çekmektedir (Bonsang ve Klein, 2012). Bu kopukluk, bireylerin resmi ve gayri resmi sosyal ağlara katılım düzeylerinin düşük olmasıyla ilişkilendirilmektedir. Bunun sonucu olarak, yaşlı bireylerin boş zaman etkinliklerine katılımı sınırlanmakta, sosyal destek ağlarından yeterince yararlanamamaları ise sosyal izolasyon riskini artırmaktadır (Bonsang ve Klein, 2012; Jehoel Gijsbers ve Vrooman, 2008). Bu doğrultuda, yaşlı bireylerin refah düzeyinin korunması, sosyal dışlanma riskinin azaltılması ve ekonomik güvenliğin teminat altına alınması, sürdürülebilir sosyal politika yaklaşımlarının temel öncelikleri arasında yer almaktadır (Doğan vd., 2025).

Günümüz toplumlarında yaşlı bireylerin yaşam kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan biri, ekonomik koşulların sosyal yaşantı üzerindeki etkileridir. Özellikle ekonomik yetersizliklerin sosyal dışlanma hissini artırabileceği ve yaşam memnuniyetini olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de yaşayan yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri ile sosyal dışlanma algıları ve yaşam memnuniyetleri arasındaki ilişkinin ne düzeyde olduğu, söz konusu ilişkinin demografik değişkenlere göre nasıl farklılık gösterdiği önemli bir araştırma problemidir. Bu problem, yaşlılık döneminde karşılaşılan sosyo-ekonomik zorlukların bireyin sosyal uyumu ve psikolojik iyi oluşu üzerindeki etkilerini ortaya koymak açısından dikkate değerdir. Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de ikamet eden yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin, sosyal dışlanma algıları ve yaşam memnuniyeti düzeyleri üzerindeki etkilerini demografik değişkenler doğrultusunda incelemektir. Bu doğrultuda çalışmada, yaşlı bireylerin sosyo-ekonomik durumları ile sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti arasında anlamlı ilişkiler olup olmadığı araştırılmakta ve bu ilişkilerin cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir durumu gibi demografik faktörlere göre nasıl farklılaştığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Çalışma kapsamında, ekonomik düzeyin sosyal dışlanma üzerindeki etkisi değerlendirilirken, yaşlı bireylerin yoksulluk algıları, finansal kaynaklara erişimleri, sosyal hizmetlere ulaşım kolaylıkları ve çevresel koşullara uyum gibi boyutlar dikkate alınmıştır. Aynı şekilde yaşam memnuniyeti değerlendirilirken de bireylerin ekonomik yaşam koşullarıyla birlikte kişisel ve sosyal doyum düzeyleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı, yaşlanma süreciyle birlikte yaşlı bireylerin karşılaştığı sosyoekonomik zorlukları, sosyal dışlanma risklerini ve yaşam doyumu düzeylerini çok boyutlu bir çerçevede ele alarak, Türkiye'deki yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma algıları ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkilerini incelemektir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma deseni

Bu çalışma, yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlayan nicel bir araştırmadır. Araştırma, betimsel ve ilişkisel tarama modeli çerçevesinde yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak kullanılan anket, demografik bilgilerin yanı sıra yaşlı bireylerin ekonomik durumlarına bağlı sosyal dışlanma deneyimlerini ve yaşam memnuniyeti düzeylerini ölçen ölçekleri içermektedir.

2.2. Araştırmanın özgün değeri

Türkiye bağlamında yapılan araştırmalar, yaşlı bireylerin önemli bir bölümünün düşük gelir düzeyine sahip olduğunu ve bu durumun hem sosyal katılım hem de psikolojik iyi oluş üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir (TÜİK, 2025). Türkiye'de yaşlı nüfusa yönelik gerçekleştirilen akademik çalışmalar incelendiğinde, araştırmaların büyük ölçüde yoksulluk**,** sosyal politika**,** sosyal hizmet uygulamaları ve bakım hizmetleri gibi temalar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, yaşlılık olgusunun ülke bağlamında daha çok ekonomik kırılganlık**,** sosyal koruma mekanizmalarına erişim ve bakım gereksinimlerinin karşılanması boyutlarıyla ele alındığını göstermektedir. Bununla birlikte, yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri ile sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti arasındaki etkileşimi bütüncül bir çerçevede ele alarak, ekonomik ve sosyal boyutları bir arada inceleyen ampirik çalışmaların sayısının görece sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu araştırma, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti algılarını ekonomik düzey bağlamında değerlendiren kapsamlı ve güncel bir veri seti sunması bakımından literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır. Türkiye genelinde, yedi coğrafi bölgeyi kapsayacak şekilde geniş bir örneklem üzerinden gerçekleştirilmiş olması, çalışmanın temsiliyet gücünü artırmakta ve bulguların genellenebilirliğini desteklemektedir. Ayrıca, sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyetine ilişkin kullanılan ölçme araçlarının geçerliliği ve güvenirliği kanıtlanmış ölçeklerden oluşması, elde edilen sonuçların bilimsel değerini pekiştirmektedir. Özellikle yaşlı bireylerin ekonomik koşullarının, sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti gibi psiko-sosyal değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi, yaşlılık çalışmalarına literatür açısından özgün ve bütüncül bir bakış açısı kazandırmaktadır.

2.3. Verilerin toplanması

Araştırma verileri, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan yüz yüze anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Veri toplama sürecinde, yaşlı bireylerin okuryazarlık düzeyleri ve teknolojik araçları kullanma kapasiteleri dikkate alınarak, anket formları araştırmacılar tarafından birebir görüşmelerle uygulanmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmakta olup, ilk bölümde katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin 10 soru yer almaktadır. İkinci bölümde, sosyal dışlanma düzeylerini ölçmek amacıyla Apak ve Apak (2020) tarafından geliştirilen ve dört alt boyuttan (maddi yoksunluk, enformel sosyal destek yoksunluğu, hizmetlere erişim zorlukları ve çevresel dışlanma) oluşan 22 maddelik "Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği**",** üçüncü bölümde ise Köse ve arkadaşları (2022) tarafından geliştirilen ve iki alt boyuttan (kişisel/sosyal ve ekonomik yaşam memnuniyeti) oluşan 8 maddelik "Yaşam Memnuniyeti Ölçeği" kullanılmıştır. Her iki ölçekte de beşli Likert tipi derecelendirme sistemi uygulanmıştır.

2.4. Hipotezler

Bu araştırmada, yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri ile sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiler çok boyutlu olarak incelenmiştir. Araştırmanın kuramsal çerçevesi doğrultusunda geliştirilen hipotezler üç ana başlık altında toplanmaktadır: ana hipotezler, alt hipotezler ve model hipotezi. Bu hipotezler, yaşlı bireylerin sosyoekonomik durumlarının, sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini istatistiksel olarak test etmeye yöneliktir.

2.4.1. Ana hipotezler

H1: Yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri ile sosyal dışlanma düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipotez, ekonomik açıdan daha iyi durumda olan yaşlı bireylerin, sosyal dışlanma düzeylerinin daha düşük olacağı varsayımına dayanmaktadır. Ekonomik kaynakların artması, sosyal katılımı kolaylaştırarak dışlanma riskini azaltabilir.

H2: Yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri ile yaşam memnuniyetleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipoteze göre, ekonomik düzeyi yüksek olan yaşlı bireyler, maddi güvencenin ve yaşam standartlarının etkisiyle daha yüksek yaşam memnuniyetine sahiptir.

H3: Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri ile yaşam memnuniyetleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipotez, sosyal çevreden uzaklaşmanın ve yalnızlaşmanın bireyin yaşamdan aldığı doyumu olumsuz etkileyeceğini öngörmektedir.

2.4.2. Alt hipotezler

H4: Ekonomik düzeyin sosyal dışlanma üzerindeki etkisi yaş ve cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Bu hipotez, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin, yaş ve cinsiyet gibi demografik değişkenler doğrultusunda farklı şekillerde etkilenebileceğini test etmektedir.

H5: Ekonomik düzeyin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Eğitim düzeyi, bireylerin beklentilerini, yaşam algılarını ve kaynak kullanım becerilerini etkileyebileceğinden, ekonomik düzeyin yaşam memnuniyetine etkisi eğitim düzeyine bağlı olarak değişebilir.

H6: Sosyal güvenceye sahip olma durumu, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerini anlamlı düzeyde etkilemektedir.

Bu hipotez, sosyal güvenceye sahip bireylerin sosyal hizmetlere erişim, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve aidiyet hissi açısından daha avantajlı olduğunu varsaymaktadır.

H7: Medeni durumu evli olan yaşlı bireylerin, yalnız yaşayanlara kıyasla yaşam memnuniyeti daha yüksektir.

Bu hipoteze göre, evlilik ilişkisi sosyal destek ve duygusal bağlılık açısından önemli bir unsur olarak, yaşam memnuniyetini artırıcı bir etki yaratmaktadır.

2.5. Evren ve örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye'nin coğrafi açıdan yedi bölgesinde yaşayan 65 yaş ve üzeri yaşlı bireyler oluşturmaktadır. TÜİK (2024) verilerine göre Türkiye'de yaşlı nüfus 9.112.298 kişiden oluşmaktadır. Evreni belli olan örneklem hesabı (%95 güven düzeyi ve ±0.05 hata payı ile) en 384 kişiye ulaşılması gerekmektedir. Çalışma kapsamında 756 kişiye ulaşılmıştır. Türkiye genelinde yaşlı nüfusun bölgesel dağılımı dikkate alınarak oluşturulan bu evren, yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri ile sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkilerin daha genel geçer sonuçlarla incelenmesine olanak tanımaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, her bir bölgeden rastgele seçilen 65 yaş üstü kadın ve erkek yaşlı bireylerden oluşan toplam 756 katılımcı araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Her bölgeden yaklaşık 100 katılımcının belirlenmesinde, katmanlı rastgele örnekleme yöntemi (stratified

random sampling) kullanılmıştır. Bu yöntemle, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesi ayrı birer katman olarak kabul edilmiş; her bölge için yaşlı nüfusun oranı dikkate alınarak temsili bir örneklem seçilmiştir. Böylece örneklemin, Türkiye'deki yaşlı nüfusun bölgesel dağılımını yansıtması ve bölgesel farklılıkların analize dâhil edilebilmesi sağlanmıştır. Böylece hem sosyo-demografik değişkenlere dayalı betimleyici analizler hem de değişkenler arası ilişkileri ortaya koyan anlamlılık testleri gerçekleştirilmiştir. Bu örneklem, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden katılımcıları içermesi bakımından bölgesel çeşitliliği yansıtmayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, yaşlı bireylerin ekonomik durumlarının sosyal dışlanma düzeyleri ve yaşam memnuniyetleri üzerindeki etkisini bölgesel bağlamda incelemeyi mümkün kılmaktadır.

2.6. Verilerin analizi

Toplanan veriler, yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri ile sosyal dışlanma algıları ve yaşam memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak ortaya konulması amacıyla analiz edilmiştir. İlk aşamada, katılımcıların demografik özellikleri ve genel eğilimleri tanımlayıcı istatistikler yoluyla belirlenmiştir. Ardından, değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon ve regresyon analizleri ile incelenmiştir. Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) toplam puanının artışı, bireylerin sosyal dışlanma düzeyinin yükseldiğine; Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (YMÖ) puanlarındaki artış ise daha yüksek yaşam memnuniyetine işaret etmektedir. Ek olarak, demografik değişkenlere göre gruplar arası farkları ortaya koymak amacıyla bağımsız örneklemler için t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve parametrik testler uygulanmıştır. Özellikle iş yaşamına dair ifadeler içeren maddelerin analiz dışı bırakılması gerektiğinde, ölçümlerin geçerliliğini koruma amacıyla bu yönde düzenlemeler yapılmıştır.

İstatistiksel analizler SPSS 20.0 paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Verilerin dağılımı, Kolmogorov-Smirnov normallik testi ile değerlendirilmiş; sürekli değişkenlerin büyük ölçüde normal dağılım özellikleri taşıdığı tespit edildiğinden parametrik testler tercih edilmiştir. İkili grupların karşılaştırılmasında Independent Samples t-testi, ikiden fazla gruba sahip değişkenlerin analizinde ise One-Way ANOVA testi kullanılmıştır. ANOVA sonucunda anlamlı farklılık gözlenen durumlarda hangi gruplar arasında fark bulunduğunu belirlemek amacıyla Post-Hoc analizlerinden LSD ve Tamhane yöntemlerine başvurulmuştur. Ayrıca, verilerin genel özelliklerini ortaya koymak amacıyla frekans dağılımları, yüzdelikler ve ortalama değerler gibi betimleyici istatistiklerden yararlanılmıştır. YMÖ ve SDÖ puan ortalamaları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile test edilmiş; elde edilen korelasyon katsayıları 0.10–0.30 arası zayıf, 0.30–0.50 arası orta, 0.50–1.00 arası güçlü ilişki düzeyi olarak değerlendirilmiştir.

Yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Ekonomik durum verileri kategorik yapıda olduğundan, analiz öncesinde dummy kodlama yöntemi ile sayısal forma dönüştürülmüş ve bu değişkenlerin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkileri ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

2.7. Geçerlilik ve güvenirlik

Bu araştırmada yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerini ölçmek amacıyla Apak ve Apak (2020) tarafından geliştirilen "Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ)" kullanılmıştır. Ölçek, yaşlılık dönemine özgü sosyal dışlanma dinamiklerini ölçmek üzere yapılandırılmış ve 22 maddeden oluşan dört alt boyut içermektedir: maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetlere erişim sorunları ve çevresel dışlanma. Ölçeğin yapı geçerliliği, açımlayıcı (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizleri (DFA) ile sınanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen dört faktörlü yapı, toplam varyansın %55,90'ını açıklamaktadır. Ölçekteki maddelerin faktör yükleri .54 ile .85 arasında değişmekte olup, bu da ölçeğin yapı geçerliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları da ölçeğin model uyumunu doğrulamış ve ölçeğin yapısal geçerliğini desteklemiştir.

Ölçeğin güvenirliği, Cronbach Alpha katsayıları ile değerlendirilmiş ve alt boyutların alfa değerlerinin .71 ile .89 arasında olduğu bulunmuştur. Bu değerler, ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda, araştırmada kullanılan Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği hem geçerli hem de güvenilir bir araç olarak değerlendirilmiş ve istatistiksel analizlerde temel sosyal dışlanma ölçütü olarak kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları, ölçek alt boyutlarının (özellikle maddi yoksunluk) yaşlıların yaşam memnuniyeti ile güçlü negatif ilişkiler içinde olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca sosyal dışlanma puanlarının, farklı demografik değişkenlere (bölge, yaş, sağlık güvencesi) göre anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir.

Bu bulgular ışığında, araştırmada kullanılan SDÖ'nün hem yapısal hem de bağlamsal açıdan geçerli bir ölçme aracı olduğu, yaşlıların sosyal dışlanma düzeylerinin nesnel ve anlamlı şekilde değerlendirilebildiği söylenebilir.

2.8. Çalışmanın sınırlılıkları

Bu araştırma, Türkiye genelinde yürütülmüş kesitsel bir saha çalışmasıdır. Araştırmanın evrenini, Türkiye'de yaşayan 65 yaş ve üzeri yaşlı bireyler oluşturmaktadır. Örneklem oluşturulurken birden fazla örnekleme yöntemi bir arada kullanılmıştır. Bu kapsamda öncelikle basit tesadüfi örnekleme, kota örnekleme ve amaçlı örnekleme tekniklerinden yararlanılmış, aynı zamanda kolayda örnekleme yöntemine de başvurulmuştur.

Alan yazında, evrenin 100.000'den büyük olduğu durumlarda, %95 güven düzeyi ve ±0.05 hata payı ile 384 katılımcının evreni temsil etmesinin yeterli olduğu belirtilmektedir (Coşkun vd., 2019; Louis vd., 2000). Bununla birlikte, olası eksik veri durumu ve analizlerdeki güvenilirliği artırmak amacıyla, bu çalışmada minimum 525 katılımcıya ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırma sürecinde toplam 756 gönüllü katılımcıdan veri toplanmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinin her birinden en az 100 katılımcı yer alacak şekilde örneklem dağılımı gerçekleştirilmiştir. Bu sayede, araştırmanın hem temsiliyeti hem de bölgesel karşılaştırmalara olanak tanıyan yapısı güçlendirilmiştir.

2.9. Etik sınırları

Araştırma süreci etik ilkeler çerçevesinde yürütülmüştür. Bu kapsamda, ilgili üniversitenin Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmış ve çalışma, etik ilkelere uygun biçimde yürütülmüştür. Araştırma kapsamında tüm katılımcılardan gönüllülük esasına dayalı bilgilendirilmiş onamları alınmış; katılımcı gizliliği, anonimlik ve kişisel verilerin korunması ilkelerine titizlikle uyulmuştur.

3. Bulgular

Araştırmadan elde edilen verilerin analizine göre, yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri ile sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır. Veriler, SPSS 20.0 (2020) istatistik programı kullanılarak çözümlenmiş; elde edilen bulgular anlamlılık düzeylerine göre tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Bu kapsamda yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma algısı ile yaşam memnuniyetleri üzerindeki etkilerine ilişkin elde edilen veriler Tablo 1'de detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Verilerinin Dağılımı ve Sosyal Dışlanma Açısından Karşılaştırılması

Veriler	**n=756 (%=100)**	**Sosyal Dışlanma**	**Anlamlılık p<0.05**	
Cinsiyet				
Kadın	350(46.3)	59.47±14.79	*t=0.15,	
Erkek	406(53.7)	59.48±14.72	p=0.98	
Yaş				
65-74 yaş A	156(72.2)	59.41±14.96	**F=3.09	
75-84 yaş B	162(21.4)	61.03±14.18	**p=0.04**	
85 ve üzeri C	48(6.3)	55.04±13.35	A-B, p=0.21	
			A-C, p=0.04	
			B-C, p=0.01	
Medeni durum				
Evli	598(79.1)	59.49±14.69	t=0.04,	
Bekâr	158(20.9)	59.43±	p=0.96	
Bölge				
Güneydoğu Anadolu A	125(16.5)	58.02±13.59	F=2.24	
Doğu Anadolu B	101(13.4)	60.07±14.48	**p=0.03**	
Marmara C	107(14.2)	57.31±14.34	A-B, p=0.29,	B-G, p=0.33
			A-C, p=0.71	**C-D,p=0.01**
Karadeniz D	104(13.8)	62.51±14.42	**A-D, p=0.02**	C-E, p=0.63
			A-E, p=0.88	**C-F, p=0.01**
Ege E	101(13.4)	58.29±15.52	**A-F, p=0.03**	C-G, p=0.69
			A-G, p=0.96	**D-E, p=0.04**
İç Anadolu F	113(14.9)	62.14±15.72	B-C, p=0.17	D-F, p=0.05
			B-D, p=0.23	**D-G, p=0.03**
Akdeniz G	105(13.8)	58.10±14.65	B-E, p=0.38	E-F, p=0.05
			B-F, p=0.31	E-G, p=0.92
Eğitim				
Okuryazar değil	155(20.5)	58.41±13.59		
Okuryazar	65(8.6)	60.40±14.48	F=0.43	
İlkokul	203(26.8)	58.59±14.83	p=0.82	
Ortaokul	115(15.2)	60.02±15.91		
Lise	117(15.5)	60.60±15.23		
Önlisans, lisans, lisansüstü	101(13.4)	59.63±14.69		
Gelir durumu				
Düzenli gelirim yok	167(22.1)	59.89±16.07		
1-2200 TL	366(48.4)	59.73±14.73	F=0.38	
22.001-35.000	133(17.6)	59.27±13.86	p=0.81	
35.001-45.000	44(5.8)	57.02±14.53		
45.001 ve üzeri	46(6.1)	58.93±12.69		

Tablo1 (Devamı)			
Çocuk sayısı			
1	37(4.9)	61.02±14.91	
2	166(22)	59.51±14.36	F=0.61
3	168(22.2)	59.42±14.59	p=0.66
4 ve üzeri	325(43)	58.88±14.80	
Yok	60(7.9)	61.80±15.95	
Kiminle yaşadığı			
Eş ve aile üyeleri	619(81.9)	59.35±14.88	F=0.68
Çocuk yanında	17(2.2)	56.52±11.46	p=0.51
Yalnız	120(15.9)	60.56±14.48	
Sağlık güvencesi			
SSK A	357(47.2)	63,82±15.27	F=22.43, **p=0.01**
Emekli sandığı B	215(28.4)	52,75±12.39	**A-B, p=0.01, A-C, p=0.01**
Bağkur C	134(17.7)	59,42±10.42	A-D, p=0.82, A-E, **p=0.01**
Yeşilkart D	13(1.7)	64,69±17.38	**B-C, p=0.01, B-D, p=0.01**
Yok E	37(4.9)	55,02±18.71	B-E, p=0.36, C-D, p=0.19, C-E, p=0.09, D-E, p=0.67

Not: Independent Samples t test, **One-Way ANOVA

Araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerine ilişkin veriler incelendiğinde, katılımcıların %53,7'sinin erkek, %72,2'sinin 65–74 yaş aralığında, %79,1'inin evli olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %16,5'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ikamet etmekte, %20,5'i ise okuryazar değildir. Gelir düzeyine bakıldığında, katılımcıların %48,4'ü aylık 1.000–2.200 TL gelir ile geçimini sürdürmektedir. Ayrıca, bireylerin %43'ü dört ve üzeri çocuk sahibiyken, %81,9'u eşi ve ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Katılımcıların %47,2'si ise SSK kapsamında sağlık güvencesine sahiptir (Bkz. Tablo 1).

Sosyal dışlanma düzeyleri yaş gruplarına göre incelendiğinde, 75–84 yaş aralığındaki bireylerin Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) puan ortalamalarının, 65–74 yaş ve 85 yaş ve üzeri bireylere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Bölgesel karşılaştırmalarda ise SDÖ puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan yaşlı bireylerin SDÖ puan ortalamaları, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgelerinde yaşayanlara kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Benzer şekilde, Marmara Bölgesi'ndeki katılımcıların SDÖ puan ortalamaları, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgelerindeki katılımcılardan anlamlı düzeyde daha düşüktür. Öte yandan, Karadeniz Bölgesi'ndeki yaşlı bireylerin SDÖ puan ortalamaları, hem Ege hem de Akdeniz Bölgelerindeki katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Sağlık güvencesi türlerine göre yapılan analizlerde de SDÖ puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. SSK güvencesine sahip bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri, Emekli Sandığı ve BAĞ-KUR kapsamındaki bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Buna karşılık, Emekli Sandığı güvencesine sahip bireylerin SDÖ puan ortalamaları, hem BAĞ-KUR hem de yeşil kart sahibi bireylerden anlamlı düzeyde daha düşük ($p=0.01$) bulunmuştur.

Gruplar arasındaki bu farklılıkların istatistiksel anlamlılığı, çoklu karşılaştırmalarda kullanılan Post-Hoc LSD ve Tamhane testleri ile ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir (Bkz. Tablo 1). Bu bulgular, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin yaş, bölge ve sağlık güvencesi türüne göre anlamlı biçimde farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Tablo 2

Katılımcıların Demografik Verilerinin Dağılımı ve Yaşam Memnuniyeti Açısından Karşılaştırılması

Veriler	n=756 (%=100)	Yaşam memnuniyeti	Anlamlılık p<0.05
Cinsiyet			
Kadın	350(46.3)	22.41±5.76	*t=0.74,
Erkek	406(53.7)	22.10±5.67	p=0.46
Yaş			
65-74 yaş A	156(72.2)	22.31±5.75	**F=0.25
75-84 yaş B	162(21.4)	21.98±5.77	p=0.77
85 ve üzeri C	48(6.3)	22.54±5.07	
Medeni durum			
Evli	598(79.1)	22.09±5.69	t=1.43
Bekar	158(20.9)	22.82±5.79	p=0.15
Bölge			
Güneydoğu Anadolu A	125(16.5)	22.65±5.05	
Doğu Anadolu B	101(13.4)	22.15±5.97	
Marmara C	107(14.2)	22.95±5.67	F=0.68
Karadeniz D	104(13.8)	21.52±5.67	p=0.66
Ege E	101(13.4)	22.16±5.94	
İç Anadolu F	113(14.9)	22.08±6.17	
Akdeniz G	105(13.8)	22.09±5.56	
Eğitim			
Okuryazar değil	155(20.5)	22.39±5.84	
Okuryazar	65(8.6)	21.69±4.69	F=0.52
İlkokul	203(26.8)	22.32±5.89	p=0.75
Ortaokul	115(15.2)	22.83±5.22	
Lise	117(15.5)	21.97±6.39	
Önlisans, lisans, lisansüstü	101(13.4)	21.88±5.46	
Gelir durumu			
Düzenli gelirim yok	167(22.1)	21.70±5.71	
1-2200 TL	366(48.4)	22.21±5.95	F=1.18
22.001-35.000	133(17.6)	22.99±5.33	p=0.31
35.001-45.000	44(5.8)	22.90±5.01	
45.001 ve üzeri	46(6.1)	21.76±5.41	
Çocuk sayısı			
1	37(4.9)	22.08±5.48	
2	166(22)	22.10±6.05	F=0.18
3	168(22.2)	22.51±5.51	p=0.94
4 ve üzeri	325(43)	22.27±5.83	
Yok	60(7.9)	21.90±4.82	

Tablo 2 (Devamı)			
Kiminle yaşadığı			
Eş ve aile üyeleri	619(81.9)	22.21±5.85	F=0.33
Çocuk yanında	17(2.2)	23.35±3.92	p=0.71
Yalnız	120(15.9)	22.28±5.15	
Sağlık güvencesi			
SSK A	357(47.2)	21,17±5.72	F=13.89, **p=0.01**
Emekli sandığı B	215(28.4)	24,14±5.03	**A-B, p=0.01, A-C, p=0.01**
Bağkur C	134(17.7)	22,89±7.74	**A-D, p=0.01**, A-E, **p=0.98**
Yeşilkart D	13(1.7)	16,61±7.99	**B-C, p=0.04, B-D, p=0.01**
Yok E	37(4.9)	21,18±7.58	**B-E, p=0.01, C-D, p=0.01, C-E, p=0.01, D-E, p=0.01**

Not: Independent Samples t test, **One-Way ANOVA

Katılımcıların yaşam memnuniyeti düzeyleri, sahip oldukları sağlık güvencesi türüne göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Yapılan varyans analizine göre, Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (YMÖ) puan ortalamaları arasında sağlık güvencesi türüne bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklar saptanmıştır ($p<0.05$).

Gruplar arasındaki bu anlamlı farklılıklar, çoklu karşılaştırmalarda uygulanan Post-Hoc LSD ve Tamhane testleri ile detaylandırılmıştır (Bkz. Tablo 2). Elde edilen bulgular, yaşlı bireylerin sahip oldukları sağlık güvencesi türünün yaşam memnuniyetleri üzerinde belirleyici bir etkisi olabileceğine işaret etmektedir.

Tablo 3

Yaşlıların SDÖ ve YMÖ Puan Ortalamaları

Ölçekler	Mean ±SD
Maddi Yoksunluk	27.42±8.17 min: 26.84, max: 28.01
Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	11.48±4.15 min: 11.19, max: 11.78
Ulaşım ve Finansal Hizmetler	11.64±4.11 min: 11.35, max: 11.94
Çevre Dışlanması	8.91±3.22 min: 8.68, max: 9.14
Sosyal Dışlanma Ölçeği toplam puan	59.48±14.74 min: 58.42, max: 60.53
Kişisel/Sosyal Yaşamdan Doyum	14.04±3.47 min: 13.79, max: 14.29
Ekonomik Yaşamdan Doyum	8.21±3.01 min: 7.99, max: 8.41
Yaşam memnuniyeti Ölçeği toplam puan	22.24±5.71 min: 21.84, max: 22.65

Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) toplam puan ortalaması 59.48 ± 14.74 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları ise şu şekildedir: Maddi yoksunluk boyutunda 27.42 ± 8.17**,** enformel sosyal destek yoksunluğu boyutunda 11.48 ± 4.15**,** ulaşım ve finansal hizmetlere erişim boyutunda 11.64 ± 4.11**,** çevresel dışlanma boyutunda ise 8.91 ± 3.22 puan ortalamasına ulaşılmıştır. Bu bulgular, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma algısında özellikle maddi yoksunluk boyutunun daha baskın olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 3).

Öte yandan, yaşlı bireylerin Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (YMÖ) toplam puan ortalaması 22.24 ± 5.71 olarak hesaplanmıştır.

YMÖ'nün alt boyutlarına bakıldığında, kişisel ve sosyal yaşamdan doyum boyutunda puan ortalaması 14.04 ± 3.47**,** ekonomik yaşamdan doyum boyutunda ise 8.21 ± 3.01 olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu veriler, yaşlı bireylerin genel yaşam memnuniyeti düzeyinin orta düzeyde olduğunu ve özellikle ekonomik doyum boyutunda görece daha düşük puanlar aldıklarını ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 4

Yaşlıların SDÖ ve YMÖ Puan Ortalamaları Arasındaki İlişki

Ölçekler	YMÖ toplam	Kişisel/Sosyal Yaşam memnuniyeti	Ekonomik Yaşam memnuniyeti
Maddi Yoksunluk	*r=-0.55, p=0.01	r=-0.39, p=0.01	r=-0.59, p=0.01
Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	r=-0.28, p=0.01	r=-0.31, p=0.01	r=-0.16, p=0.01
Ulaşım ve Finansal Hizmetler	r=-0.34, p=0.01	r=-0.28, p=0.01	r=-0.33, p=0.01
Çevre Dışlanması	r=-0.30, p=0.01	r=-0.28, p=0.01	r=-0.24, p=0.01
Sosyal Dışlanma Ölçeği toplam puan	r=-0.54, p=0.01	r=-0.44, p=0.01	r=-0.52, p=0.01

Not: Pearson korelasyon kat sayısı

Araştırma kapsamında yaşlı bireylerin Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) toplam puan ortalamaları ile Yaşamdan Memnuniyet Ölçeği (YMÖ) toplam puan ortalamaları arasındaki ilişki incelendiğinde, negatif yönlü ve güçlü bir korelasyon tespit edilmiştir (r = -0.54, p = 0.01). Bu bulgu, yaşlıların sosyal dışlanma düzeyleri arttıkça yaşam memnuniyetlerinin anlamlı düzeyde azaldığını göstermektedir.

Özellikle Maddi Yoksunluk boyutu ile YMÖ toplam puanı arasında güçlü ve negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir (r = -0.55, p = 0.01). Benzer şekilde, Ekonomik Yaşamdan Doyum Alma boyutu ile SDÖ puanları arasında da güçlü bir negatif korelasyon saptanmıştır (r = -0.59, p = 0.01). SDÖ toplam puanı ile Ekonomik Yaşamdan Doyum Alma arasındaki ilişki de benzer biçimde anlamlı düzeyde güçlü ve negatif yönlüdür (r = -0.52, p = 0.01). Bu bulgular, yaşlı bireylerde özellikle maddi yoksunluk ve ekonomik yaşamdan alınan doyumun, genel yaşam memnuniyetini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Öte yandan, orta düzeyde negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler aşağıdaki boyutlar arasında tespit edilmiştir:

- Maddi Yoksunluk ile Kişisel/Sosyal Yaşamdan Doyum Alma arasında (r = -0.39, p = 0.01),
- Enformel Sosyal Destek Yoksunluğu ile Kişisel/Sosyal Yaşamdan Doyum Alma arasında (r = -0.31, p = 0.01),
- Ulaşım ve Finansal Hizmetler ile YMÖ toplam puanı arasında (r = -0.34, p = 0.01),
- Ulaşım ve Finansal Hizmetler ile Ekonomik Yaşamdan Doyum Alma arasında (r = -0.33, p = 0.01),
- Çevresel Dışlanma ile YMÖ toplam puanı arasında (r = -0.30, p = 0.01),
- SDÖ toplam puanı ile Kişisel/Sosyal Yaşamdan Doyum Alma arasında (r = -0.44, p = 0.01).

Bu sonuçlar, sosyal dışlanmanın farklı boyutlarının yaşam doyumunu çeşitli yönlerden etkilediğini ortaya koymaktadır.

Son olarak, düşük düzeyde ancak istatistiksel olarak anlamlı negatif ilişkiler şu boyutlar arasında bulunmuştur:

- Enformel Sosyal Destek Yoksunluğu ile YMÖ toplam puanı (r = -0.28, p = 0.01) ve Ekonomik Yaşamdan Doyum Alma (r = -0.16, p = 0.01),
- Ulaşım ve Finansal Hizmetler ile Kişisel/Sosyal Yaşamdan Doyum Alma (r = -0.28, p = 0.01),
- Çevresel Dışlanma ile Kişisel/Sosyal Yaşamdan Doyum Alma (r = -0.28, p = 0.01) ve Ekonomik Yaşamdan Doyum Alma (r = -0.24, p = 0.01).

Bu bulgular, yaşlı bireylerde enformel sosyal destek eksikliği, çevresel dışlanma ve ulaşım gibi hizmetlere erişim güçlüklerinin yaşam doyumu üzerinde anlamlı ancak daha zayıf etkileri olduğunu göstermektedir.

Tablo 5

Yaşlıların SDÖ ve YMÖ Puan Ortalamaları Arasındaki Regresyon Analizi

Ölçekler	YMÖ toplam	Kişisel/Sosyal Yaşamdan Doyum	Ekonomik Yaşamdan Doyum
Maddi Yoksunluk	R^2=0.30, Durbin-Watson=1.69, β=-0.55 F=327.102, t=-18.08 **p=0.01**	R^2=0.15, Durbin-Watson=1.73, β=-0.39 F=135.72, t=-11.65 **p=0.01**	R^2=0.35, Durbin-Watson=1.73, β=-0.59 F=410.68, t=-20.26 **p=0.01**
Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	R^2=0.07, Durbin-Watson=1.67, β=-0.27 F=60.20, t=-7.95 **p=0.01**	R^2=0.09, Durbin-Watson=1.78, β=-0.31 F=81.44, t=-9.02 **p=0.01**	R^2=0.02, Durbin-Watson=1.61, β=-0.16 F=21.69, t=-4.65 **p=0.01**
Ulaşım ve Finansal Hizmetler	R^2=0.12, Durbin-Watson=1.69, β=-0.34 F=97.54, t=-9.87 **p=0.01**	R^2=0.07, Durbin-Watson=1.78, β=-0.27 F=61.66, t=-7.85 **p=0.01**	R^2=0.11, Durbin-Watson=1.62, β=-0.32 F=89.20, t=-9.44 **p=0.01**
Çevre Dışlanması	R^2=0.09, Durbin-Watson=1.72, β=-0.30 F=75.46, t=-8.68 **p=0.01**	R^2=0.08, Durbin-Watson=1.81, β=-0.28 F=65.41, t=-8.08 **p=0.01**	R^2=0.06, Durbin-Watson=1.64, β=-0.24 F=48.73, t=-6.98 **p=0.01**
Sosyal Dışlanma Ölçeği toplam puan	R^2=0.30, Durbin-Watson=1.60, β=-0.54 F=315.74, t=-17.77 **p=0.01**	R^2=0.19, Durbin-Watson=1.60, β=-0.44 F=183.747, t=-13.55 **p=0.01**	R^2=0.27, Durbin-Watson=1.60, β=-0.54 F=280.27 t=-16.74 **p=0.01**

Araştırmada yaşlı bireylerin Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) ile Yaşamdan Memnuniyet Ölçeği (YMÖ) puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilen regresyon analizine göre, SDÖ'nün yaşam memnuniyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir (p <0.01). Bu sonuç, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri arttıkça yaşam memnuniyetlerinin anlamlı bir şekilde azaldığını ortaya koymaktadır.

Regresyon analizine göre sosyal dışlanmanın alt boyutlarının yaşam memnuniyeti üzerindeki etkileri incelendiğinde; maddi yoksunluğun yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetini açıklamada en belirleyici faktör olduğunu göstermektedir; zira maddi yoksunluk, yaşam memnuniyetindeki varyansın yaklaşık %30'unu açıklamaktadır. Bununla birlikte, enformel sosyal destekten yoksunluk yalnızca yaşam memnuniyetinin %0,7'sini açıklamakta, ulaşım ve finansal hizmetlere erişimde güçlük ise %12 oranında bir etki göstermektedir. Çevresel dışlanmanın yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi ise oldukça sınırlı olup %0,9 düzeyindedir. Bununla birlikte, Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) toplam puanı, yaşam memnuniyetindeki değişimin %30'unu açıklayarak, sosyal dışlanmanın yaşlı bireylerin yaşam doyumu üzerinde anlamlı ve yüksek düzeyde bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, yaşam memnuniyetini etkileyen temel unsurun özellikle maddi yoksunluk olduğunu; diğer alt boyutların ise daha sınırlı düzeyde etkili olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, kişisel/sosyal yaşamdan doyum üzerinde sosyal dışlanma alt boyutlarının etkileri değerlendirildiğinde: maddi yoksunluğun bu doyum düzeyindeki varyansın %15'ini açıkladığı gözlemlenmiştir. Enformel sosyal destekten yoksunluk ise yalnızca %0,9 oranında bir etki gösterirken, ulaşım ve finansal hizmetlere erişimdeki güçlük %0,7'lik bir paya sahiptir. Çevresel dışlanmanın kişisel ve sosyal doyum üzerindeki etkisi de sınırlı olup %0,8 düzeyindedir. Bununla birlikte, Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) toplam puanı, kişisel ve sosyal yaşamdan alınan doyumun %18'ini açıklayarak, sosyal dışlanmanın bu alandaki etkisinin anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, kişisel ve sosyal yaşamdan doyum üzerinde de sosyal dışlanmanın etkili olduğunu, ancak etkinin özellikle maddi yoksunluk boyutunda belirginleştiğini göstermektedir. Öte yandan, ekonomik yaşamdan doyum alma üzerinde yapılan regresyon analizi bulguları, maddi yoksunluğun ekonomik yaşam doyumunu açıklamada en belirleyici faktör olduğunu ortaya koymaktadır; zira maddi yoksunluk, varyansın %35'ini açıklamaktadır. Enformel sosyal destekten yoksunluğun etkisi oldukça sınırlı olup yalnızca %0,2'lik bir paya sahiptir. Ulaşım ve finansal hizmetlere erişimdeki güçlük, ekonomik doyum üzerindeki etkisinin %11 düzeyinde olduğu görülürken, çevresel dışlanmanın etkisi %0,6 ile sınırlı kalmaktadır. Buna karşın, Sosyal Dışlanma Ölçeği (SDÖ) toplam puanı, ekonomik yaşam doyumundaki değişimin %27'sini açıklayarak sosyal dışlanmanın ekonomik doyum üzerinde anlamlı ve dikkate değer bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, ekonomik yaşam doyumunu en fazla etkileyen değişkenin açık ara farkla maddi yoksunluk olduğunu ortaya koyarken; enformel sosyal destek, çevresel dışlanma ve hizmet erişimi gibi faktörlerin görece daha düşük düzeyde etkili olduğunu göstermektedir.

Genel olarak, sosyal dışlanmanın gerek genel yaşam memnuniyeti gerekse kişisel/sosyal ve ekonomik yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve boyuta göre değişen düzeylerde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle maddi yoksunluğun bu alanlarda baskın ve belirleyici bir rol oynadığı dikkat çekmektedir.

Tablo 6

Yaşlıların Ekonomik Düzeylerinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Gelir durumu	Standardize Katsayı(β)	t test	Anlamlılık p<0.01
Düzenli gelirim yok	0.02	0.41	0.68
	*R^2=0.01, Durbin-Watson=1.57, F=0.16, p=0.68		
1-2200 TL	0.02	0.45	0.65
	R^2=0.01, Durbin-Watson=1.57, F=0.21, p=0.65		
22.001-35.000	0.01	-0.18	0.85
	R^2=0.01, Durbin-Watson=1.57, F=0.03, p=0.85		
35.001-45.000	-0.04	-1.14	0.26
	R^2=0.01, Durbin-Watson=1.57, F=1.29, p=0.26		
45.001 ve üzeri	0.01	-0.25	0.80
	R^2=0.01, Durbin-Watson=1.57, F=0.07, p=0.80		

Not: Lineer regresyon determinasyon katsayısı

Araştırma kapsamında yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan analizler sonucunda, yaşlı bireylerin gelir durumları ile sosyal dışlanma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Tablo 6).

Elde edilen bulgu, yaşlıların gelir düzeylerinin sosyal dışlanma algılarını anlamlı şekilde etkilemediğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, yaşlı bireylerin gelir durumu düşük ya da yüksek olsa da sosyal dışlanma düzeyleri benzer düzeylerde seyretmektedir. Bu durum, sosyal dışlanmanın yalnızca ekonomik yetersizlikten kaynaklanmadığını; psikososyal, çevresel ve yapısal faktörlerin de dışlanma algısında önemli rol oynayabileceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, yaşlıların gelir durumları sosyal dışlanma düzeyini tek başına belirleyen bir faktör olarak öne çıkmamaktadır. Bu bulgu, sosyal dışlanmanın çok boyutlu yapısını vurgulamakta ve ekonomik göstergelerin ötesinde değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Tablo 7

Yaşlıların Ekonomik Düzeylerinin Yaşam Memnuniyetine Etkisi

Gelir durumu	Standardize Katsayı(β)	t test	Anlamlılık p<0.01
Düzenli gelirim yok	0.05	-1.41	0.16
	*R^2=0.01, Durbin-Watson=1.67, F=1.97, p=0.16		
1-2200 TL	0.01	-0.17	0.85
	R^2=0.01, Durbin-Watson=1.67, F=0.03, p=0.85		
22.001-35.000	0.06	1.65	0.09
	R^2=0.01, Durbin-Watson=1.67, F=0.03, p=0.09		
35.001-45.000	0.02	0.79	0.43
	R^2=0.01, Durbin-Watson=1.67, F=0.62, p=0.43		
45.001 ve üzeri	-0.02	-0.59	0.55
	R^2=0.01, Durbin-Watson=1.66, F=0.36, p=0.55		

Not: Lineer regresyon determinasyon katsayısı

Araştırmada, yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Bu kapsamda yapılan analizler sonucunda, yaşlıların gelir durumları ile yaşam memnuniyeti düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (Tablo 7). Bu bulgu, yaşlı bireylerin yaşam memnuniyeti düzeylerinin yalnızca ekonomik gelirlerine bağlı olmadığını ortaya koymaktadır. Gelir düzeyi farklılıkları, yaşlıların yaşamdan duydukları genel memnuniyeti anlamlı şekilde değiştirmemektedir. Bu durum, yaşam memnuniyetinin yalnızca maddi koşullarla değil; sosyal ilişkiler, sağlık durumu, toplumsal katılım, psikolojik iyilik hali ve çevresel destek sistemleri gibi çok boyutlu etkenlerle şekillendiğini göstermektedir.

4. Tartışma

Bu çalışma, yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) temel alınarak Türkiye yedi bölgeye ayrılarak yürütülmüş; veri toplama sürecinde 65 yaş ve üzeri toplam 750 yaşlı bireyden elde edilen veriler kullanılmıştır. Söz konusu çalışmada yaşlıların ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti arasındaki değişkenliklere göre değişiklik gösterip göstermediği analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular, gelir seviyeleri arasında sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığını göstermektedir. Yapılan bağımsız örneklem *t*-testi ve tek yönlü ANOVA analizlerine göre yaşlıların farklı gelir grupları arasında sosyal dışlanma düzeylerinde anlamlı bir fark saptanmamış (Tablo 6), benzer şekilde gelir kategorileri ile yaşam memnuniyeti puan ortalamaları arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Tablo 7). Bu sonuçlar, önceki çalışmalarda vurgulandığı üzere ekonomik düzeyin doğrudan sosyal dışlanma hissi veya yaşam doyumu üzerinde tek başına belirleyici olmadığını göstermektedir (Apak vd., 2021; Genç ve Altıntaş, 2024). Öte yandan, regresyon analizleri sosyal dışlanma düzeyi ile yaşam memnuniyeti arasında güçlü bir olumsuz ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal dışlanma ölçeğinin *maddi yoksunluk*, *enformel sosyal destek eksikliği*, *ulaşım ve finansal hizmetlere erişim* gibi alt boyutları, toplam yaşam memnuniyetinin yaklaşık %30'unu açıklamıştır. Yani sosyal dışlanma puanı arttıkça yaşam memnuniyeti anlamlı biçimde azalmaktadır. Bu bulgular, literatürde yaşlıların sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiye dair elde edilen sonuçlarla paralellik göstermektedir. Örneğin Lee ve Cagle (2018), sosyal dışlanmanın yaşlı bireylerin yaşam memnuniyeti üzerinde güçlü etkileri olduğunu, özellikle iyi sağlık durumunun ve güçlü sosyal ilişkilerin yaşam doyumunu olumlu etkilediğini ifade etmişlerdir.

Benzer şekilde Avrupa Sosyal Araştırması (European Social Survey [ESS], 2023) verileri, maddi kaynakların ve temel hizmetlere erişimin yaşlıların yaşam memnuniyetini doğrudan etkilediğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada da sosyal dışlanmanın bir bileşeni olarak ele alınan maddi yoksunluğun yaşam memnuniyetinde yaklaşık %30'luk bir varyans payına sahip olması, ekonomik refahın dolaylı olarak yaşam doyumuna etkisini desteklemektedir. Papi ve arkadaşları (2021) da İran'daki yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetini belirleyen çok boyutlu faktörler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları vurgulamaktadır. Elde edilen bulgular, sosyal dışlanma ölçeğinde yer alan ekonomik yoksunluk ölçütlerinin yaşam kalitesini açıklamada kritik olduğunu göstermektedir.

İlgili yerel çalışmalardaki sonuçlarla karşılaştırıldığında da tutarlılıklar ve farklılıklar gözlenmiştir. Türkiye'de Apak ve arkadaşları (2021), kırsal kesimde yaşayan yaşlılarda sosyal dışlanmayı etkileyen temel etkenlerin gelir düzeyi, eğitim seviyesi, sağlık durumu ve araç sahibi olma olduğunu tespit etmiştir. Aynı araştırmada gelir düzeyinin sosyal dışlanma puanlarında anlamlı farklılıklara yol açtığı rapor edilmiştir. Genç ve Altıntaş (2024) çalışmalarında ise, yaşlıların sosyal dışlanma seviyesini etkileyen belirleyiciler arasında gelir düzeyi, sağlık algısı ve depresyon düzeyine yer verilmiştir. Karakaya ve Işıkhan (2023), ileri yaş, düşük eğitim ve yetersiz gelirin, yaşlılarda sosyal dışlanma puanlarını artıran faktörler olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu çalışmada gelir kategorileri ile sosyal

dışlanma arasında anlamlı bir fark bulunmaması, bu faktörlerin etkisinin tek başına gelir düzeyinden ziyade daha karmaşık bir yapıda olabileceğini düşündürmektedir.

Bu durum, ekonomik gelir seviyesinin nesnel bir göstergesinin ötesinde, kişilerin algılanan ekonomik yetersizlik veya sosyal destekten yoksunluk düzeyinin daha belirleyici olabileceğini düşündürmektedir. Nissanholtz Gannot ve Peretz Dayan (2023), düşük veya orta gelirli yaşlı bireylerde sosyal aktivitelere katılım eksikliğinin yalnızlık riskini artırdığını, ancak yüksek gelirli yaşlılarda aynı durumun bu etkiyi doğurmadığını saptamıştır. Dolayısıyla gelir düzeyi, uygun sosyal destek sağlanmadığında sosyal dışlanmayı hızlandırabilir, ancak sosyal destek mekanizmaları bu olumsuzluğu dengeleyebilir.

Yapılan istatistiksel analizler ışığında, teorik açıdan da yaşlılık ve ekonomik refah ilişkisini destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Meléndez ve arkadaşları (2009), yaşlılarda yaşam memnuniyetinin ekonomik koşullar, sağlık ve sosyal destek düzeyleri ile şekillendiğini belirtmişlerdir. Bizim bulgularımız da ekonomik düzeyin dolaylı etkilerini yansıtarak, sosyal dışlanma vasıtasıyla yaşam memnuniyetinde önemli rol oynadığını göstermiştir.

Xia ve arkadaşları (2024) tarafından Çin kırsalında yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır: yaşam memnuniyetinde etkili olan başlıca unsurlar sosyal bağlılık, sosyal adalet algısı ve toplumsal güven düzeyidir. Bu bağlamda maddi durumun değil, bireylerin sosyal bütünleşme düzeyinin daha belirleyici olduğu ileri sürülmüştür. Bu durum, bu çalışmadaki bulgularla paralellik göstermektedir.

Shao ve arkadaşları (2022) ise yaşlılarda depresyon düzeyi ile yaşam memnuniyeti arasındaki negatif ilişkiyi incelerken, bu etkiyi güçlendiren aracı mekanizma olarak sosyal dışlanmayı göstermektedir. Bulgular, yaşam doyumunun yalnızca ekonomik kaynaklardan değil, sosyal çevreden ve psikososyal destek sistemlerinden de beslendiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, yaşlıların ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma algısı ve yaşam memnuniyetiyle çok boyutlu ilişkiler içinde olduğunu ortaya koymuştur. Gelir düzeyi ile sosyal dışlanma/yaşam memnuniyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunmaması, ekonomik koşulların tek başına belirleyici olmadığını; bunun yerine sosyal destek, sağlık ve yaşam koşulları gibi faktörlerin etkileşim içinde olduğunu düşündürmektedir. Buna rağmen sosyal dışlanma düzeyindeki artışın yaşam memnuniyetini azaltması, daha önceki araştırmalarda da görüldüğü üzere önemli bir klinik ve toplumsal sorundur. Elde edilen sonuçlar, yaşlıların sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda karşılaştıkları zorlukların ele alınmasına yönelik kapsamlı sosyal politikalar geliştirilmesi gerektiğini işaret etmektedir. Dolayısıyla, yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetinin artırılmasına yönelik müdahalelerde yalnızca ekonomik iyileştirmelere odaklanmanın yeterli olmayacağı; bütüncül ve sosyal politikalarla desteklenmiş bir yaklaşımın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Uluslararası literatürde de ifade edildiği gibi, yaşlı nüfusun sosyal dışlanmasını azaltmaya yönelik müdahaleler ile ekonomik güvenliğini güçlendirecek politikalar, yaşam kalitesinin artırılmasında ve toplumsal katılımın teşvik edilmesinde kilit rol oynayacaktır.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, yaşlı bireylerin ekonomik düzeylerinin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamış; Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) düzeyinde yürütülen saha çalışmasıyla yedi coğrafi bölgeden elde edilen veriler ışığında analizler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yaşlı bireylerin sosyoekonomik durumlarını yalnızca tekil bir değişken olarak ele almakla kalmayıp sosyal bütünleşme, aktif yaşlanma ve öznel iyi oluş çerçevesinde çok boyutlu bir yaklaşımla analiz etmeyi amaçlamıştır. Araştırma, yaşlı bireylerin yaşam kalitelerinin artırılması ve toplumsal bütünleşmelerinin sağlanması için yalnızca gelir odaklı çözümlerin yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Yaşlılık sürecinde karşılaşılan sosyal, kültürel, yapısal ve çevresel faktörlerin de dışlanma ve memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olduğu dikkate alınarak, çok boyutlu sosyal politika yaklaşımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda geliştirilecek kapsayıcı ve bütüncül

politikalar, yaşlı bireylerin aktif yaşlanmasını destekleyebilir bu durum aynı zamanda sosyal dışlanmayı azaltacak ve yaşam memnuniyetini artıracaktır. Bu çalışmanın sonuçları, yaşlı bireylerin ekonomik düzeyleri ile sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkilerin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal dışlanmanın özellikle maddi yoksunluk ve enformel sosyal destek eksikliği boyutlarında yoğunlaştığı, ekonomik düzeyin ise yaşam memnuniyetini doğrudan ve dolaylı biçimde etkilediği belirlenmiştir. Bu doğrultuda, yaşlı bireylerin sosyal bütünleşmesini artırmak, yaşam kalitesini yükseltmek ve sosyoekonomik dezavantajlarını azaltmak amacıyla birtakım sosyal politika ve uygulama temelli önerilere ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıda sunulan öneriler, araştırma sonuçlarına dayalı olarak oluşturulmuş olup yaşlılık alanında politika yapıcılar, sosyal hizmet uzmanları ve yerel yönetimler için yol gösterici niteliktedir.

Maddi Yoksunlukla Mücadele Stratejileri Geliştirilmelidir: Araştırma bulguları, maddi yoksunluğun yaşlı bireylerin sosyal dışlanma ve yaşam memnuniyeti düzeyleri üzerinde doğrudan ve güçlü bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, yaşlı bireylere yönelik sosyal yardım programlarının kapsamı genişletilmeli, gelir destek mekanizmaları güçlendirilmelidir. Özellikle tek başına yaşayan ve düzenli geliri bulunmayan bireyler öncelikli hedef gruplar olarak ele alınmalıdır.

Sağlık Güvencesinde Eşitliğin Sağlanması Gerekmektedir: Sağlık güvencesi türüne göre yaşam memnuniyeti düzeylerinde anlamlı farklar olduğu göz önüne alındığında, sağlık hizmetlerine erişimdeki eşitsizliklerin giderilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle yeşil kartlı veya sağlık güvencesi olmayan bireylerin temel sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesini sağlayacak kapsayıcı politikalar geliştirilmelidir.

Bölgesel Farklılıklar Göz Önünde Bulundurulmalıdır: Sosyal dışlanma düzeylerinin bölgelere göre anlamlı şekilde değişiklik göstermesi, sosyal hizmet ve destek programlarının bölgesel dinamiklere duyarlı bir şekilde tasarlanmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinde sosyal dışlanma riski yüksek olan yaşlı bireyler için bölgeye özel müdahale stratejileri oluşturulmalıdır.

Sosyal Destek Ağları Güçlendirilmelidir: Enformel sosyal destekten yoksunluğun, yaşam memnuniyeti üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, toplumsal dayanışma kültürünü destekleyecek mahalle temelli sosyal etkileşim projeleri hayata geçirilmeli; yaşlı bireylerin sosyal izolasyonunu azaltacak gönüllülük esaslı programlar teşvik edilmelidir.

Ulaşım ve Finansal Hizmetlere Erişim Kolaylaştırılmalıdır: Ulaşım ve finansal hizmetlere erişimde yaşanan güçlüklerin, yaşlı bireylerin yaşam doyumunu azalttığı belirlenmiştir. Bu kapsamda, yaşlı dostu ulaşım altyapıları geliştirilmeli, kamu bankacılığı ve dijital hizmetlerde yaşlı bireylere yönelik rehberlik ve destek hizmetleri sunulmalıdır.

Bu öneriler, yaşlı bireylerin sadece ekonomik değil; psikososyal, çevresel ve kültürel refahlarının da güçlendirilmesini hedefleyen bütüncül sosyal politika yaklaşımlarının önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, yerel yönetimlerin öncülüğünde psikososyal destek, sosyal hizmet ve gelir artırıcı uygulamaları entegre eden bütüncül programlar geliştirilmelidir. Ayrıca giderek yaşlanan toplum yapısı karşısında, yaşlılık dönemini yalnızca "bakım" odaklı değil, aynı zamanda "katılım", "onur" ve "aktif yaşam" perspektifiyle ele alan yeni politika öneri ve uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

Apak, E. ve Apak, H. (2020). Yaşlılarda sosyal dışlanma ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kadim Akademi SBD, 4*(1), 1-15.

Apak, E., Apak, H. ve Doğan, B. (2021). Kırsal alanda yaşayan yaşlılarda sosyal dışlanma: Sosyodemografik değişkenlerle ilişkiler. *Akademik Matbuat, 5*(2), 143–164.

Bahadır, Z., Ay, F. A., Ay, F. ve Başıbüyük, G. Ö. (2023). Evaluation of life satisfaction levels of elderly immigrants who migrated from Afghanistan, Syria, and Iraq to Sivas (Türkiye). *Journal of Human and Social Sciences, 6*(Education Special Issue), 238–260. https://doi.org/10.53048/johass.1357345

Bonsang, E. ve Klein, T. J. (2012). Retirement and subjective well-being. *Journal of Economic Behavior & Organization, 83*(3), 311–329. https://doi.org/10.1016/j.jebo.2012.06.002

Coşkun, R., Altunışık, R. ve Yıldırım, E. (2019). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı* (10. bs.). Sakarya Yayıncılık.

Doğan, H., Özmen, K., Serçemeli, C. ve Alkan, Ö. (2025). Demographic and socioeconomic factors affecting relative poverty level of older adults in Türkiye. *BMC Geriatrics, 25*, 496. https://doi.org/10.1186/s12877-025-06176-1

Ekoh, P. C., Chukwu, N. E. ve Okoye, U. O. (2023). Aging in rural Nigeria: Gendered exclusion of rural older adults and its impact on their perceived life satisfaction in South-East Nigeria. *Journal of Women & Aging, 35*(2), 139–151. https://doi.org/10.1080/08952841.2021.1999734

Ellwardt, L., Peter, S., Präg, P. ve Steverink, N. (2014). Social contacts of older people in 27 European countries: The role of welfare spending and economic inequality. *European Sociological Review, 30*(4), 413–430. https://doi.org/10.1093/esr/jcu046

European Social Survey. (2023). *European Social Survey (ESS) Round 11 Data* (2023). ESS ERIC. https://www.europeansocialsurvey.org

Fernández Ballesteros, R., Zamarrón, M. D. ve Ruiz, M. Á. (2001). The contribution of socio-demographic and psychosocial factors to life satisfaction. *Ageing & Society, 21*(1), 25–43.

Fokkema, T., De Jong Gierveld, J. ve Dykstra, P. A. (2012). Cross-national differences in older adult loneliness. *The Journal of Psychology, 146*(1–2), 201–228.

Frías-Luque, M. D. ve Toledano-González, A. (2022). Determinants of quality of life and well-being in cognitively unimpaired older adults: A systematic review. *PeerJ, 10*, e12900. https://doi.org/10.7717/peerj.12900

Genç, Y. Ç. ve Altıntaş, H. K. (2024). Yaşlı bireylerde sosyal dışlanma ve depresyon durumunun belirleyicileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 13*(4), 1854–1866.

Jehoel Gijsbers, G. ve Vrooman, C. (2008). *Social exclusion of the elderly: A comparative study of EU member states* (ENEPRI Research Report No. 57). https://www.files.ethz.ch/isn/92913/RR%20057.pdf

Karakaya, C. ve Işıkhan, V. (2023). Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarının ve sosyal problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, *(21),* 89–109. https://doi.org/10.46218/tshd.1213310

Köse, M. F., Çobanoğlu, G. ve Sarı, R. M. (2022). Yaşam memnuniyeti ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *(55),* 324–346. https://doi.org/10.9779/pauefd.1020012

Lee, J. ve Cagle, J. G. (2018). Social exclusion factors influencing life satisfaction among older adults. *Journal of Poverty and Social Justice, 26*(1), 35–50. https://doi.org/10.1332/175982717X15127351091521

Lin, Y. J., Kao, T. W. ve Chen, W. L. (2021). Relationship between peripheral neuropathy and cognitive performance in the elderly population. *Medicine, 100*(20), e26071. https://doi.org/10.1097/MD.0000000000026071

Louis, C., Keith, M. ve Lawrence, M. (2000). *Research methods in education* (5th ed.). Routledge Falmer.

Meléndez, J. C., Tomás, J. M., Oliver, A. ve Navarro, E. (2009). Psychological and physical dimensions explaining life satisfaction among the elderly: A structural model examination. *Archives of Gerontology and Geriatrics, 48*(3), 291–295. https://doi.org/10.1016/j.archger.2008.02.008

Müftüler, H. G. (2021). *Yaşlılık sosyolojisi: Kurumsal yaklaşım*. Pegem Akademi.

Nissanholtz Gannot, R. ve Peretz-Dayan, Y. (2023). Income inequality and social isolation among older adults: A moderated mediation model. *The Gerontologist, 63*(4), 635–645.

Papi, S., Khalafi, A. ve Esmaeilzadeh, H. (2021). Factors affecting life satisfaction in the elderly: A structural equation model. *BMC Geriatrics, 21*, 412.

Reig, A. (2003). Quality of life. R. Fernández Ballesteros (Ed.), *Encyclopedia of psychological assessment* (ss. 800–805). Sage.

Rudnicka, E., Napierała, P., Podfigurna, A., Męczekalski, B., Smolarczyk, R. ve Grymowicz, M. (2020). The World Health Organization (WHO) approach to healthy ageing. *Maturitas, 139*, 6–11. https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2020.05.018

Scharf, T. ve Keating, N. C. (Ed.). (2012). *From exclusion to inclusion in old age: A global challenge*. Policy Press.

Shao, L., Yu, G. ve Zhang, D. (2022). The mechanisms underlying the negative effect of depression on life satisfaction among the elderly: The roles of ostracism and economic income. *International Psychogeriatrics, 34*(8), 715–724. https://doi.org/10.1017/S1041610221001162

Tavernier, W. D. ve Aartsen, M. (2019). Old-age exclusion: Active ageing, ageism and agency. *Social Inclusion, 7*(3), 1–3. https://doi.org/10.17645/si.v7i3.2372

Todman, C., Brodyn, A., Berger, J., Willard, S. ve Taylor, S. (2013). Evaluation of the social exclusion simulation: A training tool for professional psychology. *Professional Psychology: Research and Practice, 44*(5), 324–330.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *Yaşlı nüfus oranı, 2025*. https://www.tuik.gov.tr

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Yaşlı nüfus oranı, 2025*. https://www.tuik.gov.tr

Walsh, K., Scharf, T. ve Keating, N. (2017). Social exclusion of older persons: A scoping review and conceptual framework. *European Journal of Ageing, 14*(1), 81–98. https://doi.org/10.1007/s10433-016-0398-8

Wöbbeking Sánchez, M., Sánchez Cabaco, A., Bonete-López, B., Urchaga Litago, J. D., Loureiro, M. J. ve Mejía, M. (2021). Physical activity and life satisfaction: An empirical study in a population of senior citizens. *Frontiers in Psychology, 12*, 636914. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.636914

Xia, Y., Wang, G. ve Yang, F. (2024). A nationwide study of the impact of social quality factors on life satisfaction among older adults in rural China. *Scientific Reports, 14*(1), 11614. https://doi.org/10.1038/s41598-024-61398-4

Makale Bilgi Formu

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Etik Onayı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır. Bitlis Eren Üniversitesinden Etik Onay alınmıştır.

Yapay Zekâ Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.